

OPERÁCIE NA PODPORU MIERU NATO – NÁSTROJ MEDZINÁRODNÉHO KRÍZOVÉHO MANAŽMENTU NA ZAISTENIE MEDZINÁRODNEJ BEZPEČNOSTI A MIERU

NATO PEACE SUPPORT OPERATIONS – A TOOL OF AN INTERNATIONAL CRISIS MANAGEMENT FOR SUPPORT OF INTERNATIONAL SECURITY AND PEACE

Radoslav IVANČÍK¹

SUMMARY:

A noticeable rise in missions of armed forces within national and international crisis management is narrowly related to progressive worsening of global and regional security environment, increasing number of conflicts, deepening globalization, and growing quantity, range and negative impacts of natural disasters and industrial catastrophes threatening human lives, their property, and natural environment. Therefore, the most significant organizations of international crisis management – UN, NATO and EU promote complex approach to those security threats and conflicts or crisis situations with the use of wider spectrum of tools and effective mechanisms. One of the most important, reliable and effective tool for generation of specific military capabilities supporting adequate reaction to new security threats and conflicts or crisis, threatening international security and peace, represent NATO peace support operations.

KEYWORDS: NATO, peace support operations, security, peace, conflict, crisis.

ÚVOD

Súčasný globálny, kontinentálny i regionálny bezpečnostný prostredie je charakteristické predovšetkým vysokou dynamikou, komplexnosťou, previazanosťou a vzájomnou závislosťou jednotlivých aktérov i prebiehajúcich procesov a z toho vyplývajúcou nestabilitou. Fenoménom konca 20. a začiatku 21. storočia je globalizácia a s ňou spojené zmeny bezpečnostnej situácie na celom svete. Permanentne rastúci potenciál neštátnych aktérov a stále nebezpečnejší rozmer nových bezpečnostných hrozieb spojených hlavne s medzinárodným terorizmom, šírením technológií potrebných pre výrobu zbraní hromadného ničenia, vrátane spôsobov ich dopravy k cieľu, hrozieb v kybernetickom priestore a tiež v oblasti energetickej bezpečnosti spôsobujú, že nevojenské (asymetrické) ohrozenia postupne začínajú prevažovať nad vojenskými (symetrickými) ohrozeniami, pričom môžu kedykoľvek bezprostredne a neočakávane narušiť nielen bezpečnosť Slovenskej republiky (ďalej len „SR“), ale aj bezpečnosť našich spojencov zo

Severoatlantickej aliancie (ďalej len „NATO“) a Európskej únie (ďalej len „EÚ“), či dokonca bezpečnosť celého medzinárodného spoločenstva.

Okrem toho sa v ostatných rokoch neustále zvyšuje aj početnosť, rozsah a negatívne dôsledky prírodných katastrof a priemyselných havárií ohrozujúcich životy i majetok občanov a životné prostredie vo veľkom rozsahu, s čím priamo súvisí nárast ďalších nových úloh pre ozbrojené sily jednotlivých krajín sveta. Preto v súčasnosti najvýznamnejšie organizácie medzinárodného krízového manažmentu – Organizácia Spojených národov (ďalej len „OSN“), NATO a EÚ presadzujú komplexný prístup v reakcii na tieto nové bezpečnostné hrozby s využitím širšieho spektra nástrojov a účinných mechanizmov. Jeden z najdôležitejších a najúčinnějších nástrojov generovania špecifických vojenských spôsobilostí zabezpečujúcich adekvátnu reakciu na nové bezpečnostné hrozby, ako aj už prebiehajúce konflikty či krízy ohrozujúce medzinárodnú bezpečnosť, predstavujú operácie medzinárodného krízového

¹ plk. Ing. Radoslav IVANČÍK, Odbor rozpočtu a financovania (J-8) Generálneho štábu Ozbrojených síl SR, Kutuzovova 8, 832 47 Bratislava, e-mail: radoslav.ivancik@gmail.com

manažmentu, do ktorých od svojho vzniku, prostredníctvom vyčlenených jednotiek a príslušníkov ozbrojených síl, aktívne prispieva i SR.

Snaha o vytvorenie účinného a hlavne fungujúceho systému medzinárodnej bezpečnosti však nevychádza len zo zhoršujúceho sa globálneho bezpečnostného prostredia počas rokov nasledujúcich po skončení studenej vojny a páde bipolarity. Medzinárodné spoločenstvo sa už od roku 1815 od Viedenského kongresu¹, cez vytvorenie Ligy národov² v roku 1917 a OSN v roku 1945, až po vytvorenie iných medzinárodných regionálnych organizácií, snaží zabrániť vojnám, konfliktom či krízam a riešiť rozpory prostredníctvom inštitucionalizovaného systému s cieľom zaistiť mier a bezpečnosť vo svete. Avšak konflikty a krízy, ktorým dnes ľudstvo čelí, sú v dôsledku vzrastajúcej dynamiky vedecko-technického, ekonomického a sociálneho rozvoja i prehlbujúcej sa globalizácie a jej negatívnych prejavov oveľa komplexnejšie a náročnejšie na riešenie ako kedykoľvek predtým. Práve z tohto dôvodu musí svetové spoločenstvo disponovať účinnými mechanizmami a nástrojmi, pomocou ktorých by predchádzalo vytváraniu krízových situácií a ich prepuknutiu do ozbrojených konfliktov.

Keďže cieľom medzinárodného spoločenstva je včas a adekvátne reagovať na rastúce hrozby, vznikajúce napätia a krízové situácie, tak s týmto cieľom buduje a využíva systém medzinárodného krízového manažmentu. V tejto súvislosti je nutné poukázať na skutočnosť, že zo vzrastajúcimi bezpečnostnými hrozbami a zhoršovaním globálneho bezpečnostného prostredia

¹ Viedenský kongres bol mierový kongres všetkých európskych štátov okrem Turecka, ktorý sa konal od 14. septembra 1814 do 9. júna 1815 vo Viedni a čiastočne aj v Bratislave. Ukončil epochu vojen s napoleonským Francúzskom a viedol k zásadným zmenám európskych hraníc. Viedenský kongres položil základy modernej diplomacie. Bol dielom vedúcich osobností Metternicha a Talleyranda, bola to koncepcia rovnováhy síl, ktorá mala zabrániť vzostupu ďalšieho Napoleona a zabezpečiť trvalý mier.

² Liga národov (ang. League of Nations, franc. Société des Nations) bola medzinárodná organizácia založená po skončení prvej svetovej vojny na základe výsledkov parížskej mierovej konferencie. 28. júna 1919 bola podpísaná Versaillská mierová zmluva, čím prišlo k faktickému vytvoreniu Ligy národov. Úlohou organizácie bola povojnová demilitarizácia, udržanie svetového mieru, prevencia pred ďalšími vojnovými konfliktami pomocou zásad kolektívnej bezpečnosti a diplomatického vyjednávania. Týmto úlohami položila Spoločnosť národov základ širokej medzinárodnej spolupráci.

v poslednom desaťročí zároveň došlo k dôležitým kvalitatívnym i kvantitatívnym zmenám v povahe medzinárodného krízového manažmentu. Tieto zmeny spolu s prijatými opatreniami umožňujú účinnejšiu a efektívnejšiu spoluprácu hlavných aktérov medzinárodného krízového manažmentu OSN, NATO, EÚ alebo Organizácie pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe (ďalej len „OBSE“), a tiež regionálne iniciatívy i ad hoc koalície pri predchádzaní konfliktom, riešení kríz, udržiavaní a presadzovaní mieru alebo záchranných a humanitárnych operáciách. Uvedené organizácie medzinárodného krízového manažmentu reagujú na krízy, konflikty a katastrofy v súlade s ich právomocami prostredníctvom ich operácií vojnového i nevojnového charakteru.

Kľúčové miesto z hľadiska legitimacy operácií medzinárodného krízového manažmentu, ako aj z hľadiska šírky záberu, patrí OSN, ktorá okrem vlastných operácií poskytuje mandát na vedenie operácií i viacerým regionálnym a subregionálnym organizáciám. Napriek globálnemu charakteru OSN a jej nespornej medzinárodnej autorite, OSN nie je schopná v súčasnosti včas generovať vojenské kapacity potrebné pri riešení krízových a konfliktných situácií a je čoraz viac odkázaná na spoluprácu s regionálnymi organizáciami, predovšetkým NATO a EÚ [1].

Najvýznamnejšie postavenie v medzinárodnom krízovom manažmente z hľadiska schopnosti uskutočniť efektívnu vojenskú operáciu má NATO, ktorého Vojenský výbor v súlade so závermi Washingtonského summitu schválil v júli 2001 koncepciu síl rôznej pripravenosti Aliancie, na základe ktorej sú generované sily a prostriedky na vedenie operácií v rámci, aj mimo rámca čl. 5 Severoatlantickej zmluvy. V roku 2002 rozhodol Pražský summit NATO o tvorbe Síl rýchlej reakcie, schopných rýchleho nasadenia (do 5 dní od rozhodnutia) a samostatného pôsobenia (do 30 dní), ktoré by sa mali postupne stať najvýznamnejšou silou NATO pre riešenie aktuálnych krízových situácií [2].

Koncom 20. storočia sa začala oveľa významnejšie podieľať na medzinárodnom krízovom manažmente aj Európska únia. Prostredníctvom Európskej bezpečnostnej a obrannej politiky (ďalej len „EBOP“) v rámci svojej Spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky (ďalej len „SZBP“) sa EÚ snaží zabezpečiť rozvoj vojenských i civilných kapacít na zvládanie kríz a prevenciu konfliktov na medzinárodnej úrovni, a tým prispievať

k zachovaniu mieru a bezpečnosti vo svete v súlade s Chartou OSN [1]. V roku 2004 vytvorila nový koncept bojových skupín, do ktorého sa v rokoch 2009 (s Českou republikou) a 2010 (s Poľskom, Nemeckom, Litvou a Lotyšskom) prostredníctvom Ozbrojených síl SR aktívne zapojila i SR.

OBSE sa v rámci medzinárodného krízového manažmentu orientuje prevažne na včasné varovanie a prevenciu konfliktov a jej misie majú výlučne diplomatický, monitorovací alebo asistenčný charakter. V posledných rokoch však spolu so zmenami v bezpečnostnom prostredí klesá jej vplyv a schopnosť podieľať sa na udržiavaní a zaisťovaní bezpečnosti a mieru. Niektoré zdroje³ dokonca uvádzajú, že v blízkej budúcnosti bude úloha tejto organizácie redukovaná len na riadenie niekoľkých vybraných civilných aktivít počas operácie. Zároveň sa predpokladá, že ak sa v najbližších rokoch neuskutoční jej zásadná reforma, nemožno od nej očakávať komplexný prístup k operáciám. Napriek tomu NATO aj EÚ zatiaľ akceptujú možnosť viesť operácie aj na základe mandátu OBSE.

1. OPERÁCIE NA PODPORU MIERU NATO

Pojem Operácie na podporu mieru (Peace Support Operation – ďalej len “PSO NATO”) je presný názov používaný v rámci NATO na označenie mierových operácií, ktorý bol prevzatý z vojenskej terminológie USA, v ktorej sa už predtým dlhšie objavoval.

Operácie na podporu mieru NATO predstavujú kvalitatívne inú koncepciu operácií ako mierové operácie OSN (ďalej len „MO OSN“) alebo operácie krízového manažmentu EÚ (ďalej len „OKM EÚ“). Sú predovšetkým reakciou Aliancie na zmeny v bezpečnostnom prostredí, ku ktorým došlo po rozpade bipolárneho usporiadania sveta po skončení studenej vojny, pretože kým počas nej sa NATO sústredilo najmä na obranu členských krajín Aliancie pred prípadným útokom zo strany bývalého Sovietskeho zväzu a ostatných krajín Varšavskej zmluvy, po skončení studenej vojny začalo presadzovať širší prístup k zaisteniu obrany a bezpečnosti prostredníctvom užšej spolupráce s inými organizáciami a krajinami.

Koncepcia operácií na podporu mieru NATO je založená, v porovnaní s mierovými operáciami OSN a operáciami krízového manažmentu EÚ,

³ Napríklad Uznesenie Európskeho parlamentu z 11.11.2010 o posilnení OBSE a úlohe EÚ.

na rozdielnom politickom a vojenskom prístupe, nakoľko rozdielna je i samotná podstata, úlohy a ciele oboch organizácií. Napriek týmto diferenciam však chce NATO prispievať k zaisteniu medzinárodného mieru a bezpečnosti, posilňovaniu stability vo svete, k snahe o prevenciu konfliktov a v prípade vzniku akejkoľvek krízy aj prostredníctvom vedenia PSO NATO v spolupráci s ďalšími organizáciami prispievať k jej účinnému a efektívnemu zvládnutiu v súlade s medzinárodným právom.

Z hľadiska kategorizácie mierových operácií, PSO NATO stoja medzi mierovými operáciami druhej generácie a operáciami na vynútenie mieru, čiže v prenesenom zmysle slova ich možno zaradiť medzi operácie uskutočňované „na pol ceste“ medzi Kapitoulou VI a Kapitoulou VII Charty OSN. V rámci kategorizácie operácií Aliancie, sa PSO NATO radia medzi operácie iné ako vojna⁴ (Military Operations Other Than War – MOOTW). Riešia širokú škálu použitia sily v čase mieru, konfliktu a po skončení konfliktu [3]. Sú vedené na základe žiadosti a mandátu medzinárodnej autority (napríklad OSN alebo OBSE a pod.) a na základe rozhodnutia Severoatlantickej rady (North Atlantic Council – NAC).

V rámci PSO NATO pôsobia vojenské jednotky, označované ako sily na podporu mieru (Peace Support Force – PSF), ktoré môžu byť nasadené v ktorejkoľvek fáze vývoja krízy či konfliktu. Štruktúra týchto síl a ich schopností (spôsobilostí) musia zodpovedať stupni rizika a vojenským potrebám (požiadavkám), pričom spravidla majú vševojсковý charakter vo forme Joint Task Force – JTF [3].

2. VÝVOJ OPERÁCIÍ NA PODPORU MIERU NATO

Po skončení studenej vojny a rozpade bipolarity muselo NATO zohľadniť všetky prebiehajúce zmeny vo vývoji medzinárodnej bezpečnosti ako v politickej, tak i vo vojenskej oblasti. S týmito zmenami bezprostredne súvisí aj vývoj v oblasti PSO NATO. V tejto súvislosti je potrebné zdôrazniť, aj v kontexte vývoja MO OSN, že zaistenie medzinárodnej bezpečnosti a mieru si v deväťdesiatych rokoch

⁴ Hoci na taktickom stupni velenia môže byť v určitých situáciách činnosť v rámci PSO NATO takmer totožná s bojovou činnosťou, hlavný rozdiel medzi PSO NATO a vojnou spočíva v zdôraznení stupňa neustrannosti síl na podporu mieru a zodpovednom zvažovaní stupňa plnenia mierových dohôd stranami zúčastnenými na konflikte [3].

dvadsiateho storočia vyžadovalo nasadenie robustných vojenských síl, ktoré disponovali zodpovedajúcimi vojenskými kapacitami a spôsobilosťami, OSN však (nielen) v tom čase nedisponovala ani dobre vyzbrojenými a pripravenými vojenskými jednotkami a ani zdrojmi. Napriek tomu však musela byť, v záujme zaistenia medzinárodného mieru a bezpečnosti, schopná zabezpečiť vedenie operácií na vynútenie mieru podľa Kapitoly VII Charty OSN. A tak ju nedostatočné kapacity a spôsobilosti prinútili delegovať tieto úlohy na iné organizácie, ktoré disponovali potrebnými jednotkami a zdrojmi.⁵ Práve túto oblasť vyplnili PSO NATO.

Jedným zo základných dokumentov, ktorý mal vplyv na novú vojenskú stratégiu NATO po skončení studenej vojny a páde železnej opony, bola Strategická koncepcia NATO prijatá na samite NATO v Ríme v roku 1991, v ktorej bola zdôraznená potreba prispôbiť sa novej bezpečnostnej situácii v medzinárodnom prostredí. Z pohľadu vedenia PSO NATO však nová strategická koncepcia nepredstavovala až taký významný medzník, nakoľko v nej bolo v podstate len skonštatované, že NATO musí prostredníctvom participácie na vojenských operáciách OSN prispieť k udržaniu medzinárodnej bezpečnosti a mieru [4].

Preto Severoatlantická rada NATO (North Atlantic Council – NAC) na svojom rokovaní v Osle v júni 1992 vyjadrila politický súhlas s podporou mierových operácií pod mandátom OSN a OBSE v súlade s postupmi a štandardami Aliancie. Tento proces bol zavŕšený na rokovaní NAC v Aténach o rok neskôr, kedy boli schválené podmienky a princípy, na základe ktorých bude NATO poskytovať podporu mierovým operáciám. Následne boli zahájené prípravné práce na príslušných aliančných doktrínach. Základný princíp spočíval v tom, že doktrína NATO⁶ pre mierové operácie musí byť vytváraná v súlade s Chartou OSN a akákoľvek vojenská činnosť

v tejto oblasti musí byť realizovaná na základe mandátu BR OSN [3]. Na základe toho Aliancia v rokoch 1992 – 1999 aktívne spolupracovala s OSN, EU a OBSE pri vedení mierových operácií na území bývalej Juhoslávie – v Bosne a Hercegovine, Srbsku, Kosove, Macedónsku a v Afganistane.

Skúsenosti z operácií na Balkáne výrazne pomohli k tomu, že v roku 1999 sa podarilo dospieť ku konsenzu pri tvorbe doktríny pre Operácie na podporu mieru NATO a pri prijatí revidovanej Strategickej koncepcie NATO. V nej sa uvádza, že vojenské schopnosti účinné v celej škále predvídateľných okolností sú tiež základom schopností Aliancie prispievať k predchádzaniu konfliktom a ku krízovému riadeniu prostredníctvom operácií mimo článok 5 Washingtonskej zmluvy. Pri presadzovaní politiky zachovania mieru, predchádzaní vojnám a zvyšovaní bezpečnosti a stability, ako je stanovené v základných bezpečnostných úlohách, bude NATO usilovať, v spolupráci s ďalšími organizáciami, o predchádzanie konfliktom, a pokiaľ kríza už nastala, bude prispievať k jej účinnému riešeniu, a to v súlade s medzinárodným právom, vrátane možností realizácie operácií reagujúcich na krízy mimo článok 5 Zmluvy.

Koncepcia rozdelila vojenské operácie NATO na:

- a) operácie kolektívnej obrany Aliancie (NATO Collective Defence Operation – NATO CDO) podľa čl. 5 Washingtonskej zmluvy, ktoré sa spájajú s tradičným pojatím vojny,
- b) operácie na riešenie kríz (NATO Crisis Response Operations) stojace mimo čl. 5 Washingtonskej zmluvy, ktoré sa označujú ako „Non Article 5 Crisis Response Operations – v skratke „NA5CRO“ [5].

3. OPERÁCIE NATO MIMO ČLÁNKU 5 WASHINGTONSKEJ ZMLUVY

Operácie na riešenie kríz stojace mimo čl. 5 Washingtonskej zmluvy môžu dosahovať rovnakú intenzitu ako operácie kolektívnej obrany NATO podľa čl. 5 Washingtonskej zmluvy, a preto si môžu v prípade potreby vyžadovať využitie všetkých dostupných prostriedkov, spôsobilostí a zdrojov NATO. Keďže stanovenie obmedzenia na použitie vojenskej sily NATO by mohlo znamenať ohrozenie bezpečnosti aliancie, NA5CRO musia byť založené na rovnakých vojenských spôsobilostiach ako operácie vedené v rámci kolektívnej obrany. V podstate jediný

⁵ OSN v operáciách na vynútenie mieru zväčša hrá iba minimálnu úlohu z hľadiska kontroly priebehu operácií, velenia a strategického riadenia operácie ako celku. V podstate len autorizuje použitie sily a deleguje potrebné právomoci na kompetentný subjekt, ktorým môže byť poverená regionálna organizácia, skupina štátov alebo jednotlivá krajina [3].

⁶ NATO v priebehu roku 1995 vypracovalo niekoľko návrhov doktrín, napríklad Mnohonárodné operácie NATO (NATO Multinational Joint Operational Doctrine), NATO operácie na podporu mieru (ACE Doctrine for Peace Support Operations), NATO Plánovacia smernica na podporu mieru (Functional Planning Guide for Peace Support Operations [3].

princiálny rozdiel medzi oboma typmi operácií spočíva v tom, že kým účasť v operáciách kolektívnej obrany podľa článku 5 Zmluvy je pre členské krajiny zmluvne povinná, účasť na operáciách na riešenie kríz stojacich mimo čl. 5 Washingtonskej zmluvy nie je zmluvne povinná [1].

Samotná koncepcia operácií mimo článku 5 je obsiahnutá v strategickom dokumente MC 327/2 – *NATO Military Policy for Non-Article 5 Crisis Response Operations*. Základné princípy, charakteristika a činnosti operácií na riešenie kríz stojacich mimo čl. 5 Washingtonskej zmluvy sú vyjadrené v nasledujúcich doktrínach NATO na operačnej úrovni:

- doktrína AJP-3.4 – Non-Article 5 Crisis Response Operations a jej kodifikované znenie, ktorá sa zaoberá všetkými operáciami krízového manažmentu NATO mimo článku 5 Washingtonskej zmluvy,
- podriadená doktrína AJP-3.4.1 – Peace Support Operations a jej kodifikované znenie, ktorá sa zaoberá operáciami na podporu mieru,
- podriadená doktrína AJP-3.4.2 – Non-Combatant Evacuation Operations, ktorá sa zaoberá odsunom neozbrojených civilných osôb, ktoré uviazli v priestore konfliktu.

Operácie na riešenie kríz stojace mimo čl. 5 Washingtonskej zmluvy a ďalšie súvisiace aktivity sa podľa vyššie uvedenej aliančnej doktríny AJP – 3.4 (A) člena nasledovne:

- 1) operácie na podporu mieru (pozri nižšie),
- 2) operácie proti neregulárnym hrozbám:
 - operácie proti povstalcovi (*Counter-Insurgency Operations* – COIN),
 - operácie proti terorizmu: antiterorizmus (*Antiterrorism* – defenzívne a preventívne opatrenia), protiterorizmus (*Counterterrorism* – ofenzívne opatrenia),
 - kriminalita (*Criminality*),
 - porušovanie verejného poriadku (*Disorder*),
 - prevrat (*Subversion*).
- 3) operácie humanitárnej pomoci:
 - pomoc pri katastrofách (*Support of Disaster Relief Operations*),
 - podpora pre vysídlených a utečencov (*Assistance for Internally Displaced Persons and Refugees*),
 - bezpečnostné misie (*Security Missions*).
- 4) operácie na evakuáciu civilov (*Non-Combatant Evacuation Operations*).

- 5) krycie ústupové operácie (*Extraction Operations*).
- 6) operácie na vynucovanie sankcií a embárg (*Sanctions and Embargo Operations*).
- 7) operácie slobody navigácie a preletov (*Freedom of Navigation and Overflight Operations*).

Ďalšie súvisiace aktivity môžu predstavovať:

- vojenská pomoc a podpora civilným orgánom (*Military Assistance and Support to Civil Authorities*), ktorá zahŕňa podporu civilným orgánom, bezpečnosť verejnosti a žienijnú podporu,
- pátranie a záchrana (*Search and Rescue*).

Z vyššie uvedeného jasne vyplýva, že PSO NATO sú súčasťou operácií na riešenie kríz stojacich mimo čl. 5 Washingtonskej zmluvy, ktoré zahŕňajú širokú škálu aktivít. V rámci nich môže Aliancia uskutočňovať také operácie, ktoré budú primárne slúžiť k podpore medzinárodných, regionálnych a nevládných organizácií pri riešení konfliktu. Ako nástroje riešenia môžu byť v rámci NATO Crisis Response Operations použité sankcie, embargá, hrozby silou, operácie na podporu mieru alebo vojenské bojové operácie. Spadajú sem tiež humanitárne operácie, pátracie a záchranné operácie, evakuácia neozbrojených civilných osôb, ako aj pomoc pri odstraňovaní následkov živelných katastrof a pod.

Na doplnenie možno uviesť, že prvotným zámerom operácií mimo článku 5 Zmluvy je reagovať predovšetkým na také krízy, vrátane včasného a koordinovaného zabránenia nepriateľským prejavom, ktoré by mohli ohroziť bezpečnosť a stabilitu členských krajín Aliancie a viesť ku konfliktu na periférii NATO. Cieľom je zároveň uskutočňovať také operácie, ktoré prispievajú k upevneniu medzinárodného mieru a bezpečnosti [1].

4. TYPY OPERÁCIÍ NA PODPORU MIERU NATO

PSO NATO možno charakterizovať ako politické, multifunkčné⁷ a mnohonárodné operácie využívajúce integrované vojenské štruktúry a vojenské prostriedky [3], ktoré boli primárne koncipované ako operácie na vynútenie mieru, keďže sa v nich najlepšie odrážajú vojenské schopnosti Aliancie. Aj

⁷ Zabezpečujúce plnenie celej škály vojenských, civilných i humanitárnych úloh.

preto najväčšia časť podpory NATO smeruje k OSN v rámci operácií na vynútenie mieru.

V nadväznosti na vyššie uvedené informácie je potrebné dodať, že v roku 2002 bola vytvorená a prijatá Vojská implementácia strategickej koncepcie Aliancie, ktorá už lepšie reaguje na aktuálnu bezpečnostnú situáciu a použitie vojenských síl mimo článku 5 Washingtonskej zmluvy [3]. NATO tak podľa Zúnu „v pomerne krátkej dobe úspešne vyriešilo tvorbu spoločnej doktríny a zásad pre plánovanie, prípravu a použitie síl v operáciách na podporu mieru.“

Podľa aliančnej doktríny NATO AJP-3.4, ako už bolo uvedené vyššie, PSO NATO patria medzi operácie na riešenie kríz stojace mimo čl. 5 Washingtonskej zmluvy, pričom v podriadenej aliančnej doktríne NATO AJP-3.4.1 – Peace Support Operations sú identifikované a definované nasledujúce typy operácie na podporu mieru NATO:

- a) prevencia konfliktov,
- b) vytváranie (nastolenie) mieru,
- c) udržanie mieru,
- d) vynútenie mieru,
- e) budovanie mieru,
- f) humanitárne operácie,

pričom je viac než pravdepodobné, že tieto operácie sa budú do určitej miery, v závislosti od situácie, navzájom prekrývať [1].

a) *Prevencia konfliktov (Conflict Prevention)* – predstavuje mierovú operáciu, v ktorej sa využívajú komplementárne diplomatické, civilné a v prípade potreby aj vojenské prostriedky na sledovanie a odhaľovanie príčin konfliktu, a na prijímanie včasných opatrení na predchádzanie vzniku, vystupňovanie alebo obnovenie nepriateľstva [6]. Aktivita zameraná na prevenciu konfliktov sú spravidla realizované v súlade s kapitolou VI Charty OSN. Zahŕňajú činnosti od diplomatického úsilia až po preventívne rozmiestnenie jednotiek s cieľom zabrániť eskalácii napätia, ktoré by vyústilo do ozbrojeného konfliktu alebo jeho rozširovaniu. Medzi aktivity zamerané na prevenciu konfliktov možno zaradiť:

- prieskumné operácie na zistenie skutočnej situácie v problematickom priestore,
- konzultácie o situácii a jej možnom riešení,
- včasné varovanie,
- inšpekcie a monitorovanie situácie,
- preventívne rozmiestnenie vojenských jednotiek,
- sankcie a embargá,
- evakuácia neozbrojených civilných osôb.

b) *Vytváranie (nastolenie) mieru (Peacemaking)* – reprezentuje mierové operácie realizované po vzniku konfliktu a vedené s cieľom dosiahnutia prímeria alebo mierového urovnania s využitím najmä diplomatických aktivít. V prípade potreby môžu byť podporené priamym alebo nepriamym použitím vojenských prostriedkov [6]. Predstavujú predovšetkým diplomatické aktivity, ktoré sú realizované až po začatí konfliktu, zamerané na zastavenie strelby alebo rýchle urovanie konfliktu, avšak môžu zahŕňať priamu alebo nepriamu vojenskú podporu. Možnými príkladmi týchto aktivít sú:

- diplomatický nátlak,
- izolácia,
- zmierenie,
- sankcie.

V situáciách, kedy sú hrubým spôsobom porušované ľudské práva, ktoré vedú až k humanitárnej katastrofe môže byť použitá aj vojenská sila. Typickým príkladom takejto situácie bola operácia ALLIED FORCE, keď rozmiestneniu jednotiek NATO v Kosove, v roku 1999 predchádzalo bombardovanie vojenských cieľov v Srbsku.

c) *Udržanie mieru (Peacekeeping)* – predstavuje mierové operácie vedené po uzavretí dohody alebo zastavení paľby, čím sa vytvorí priaznivé prostredie s vysokou mierou zhody a porozumenia a nízkou mierou hrozby porušenia tohto stavu. Použitie sily príslušníkov mierových síl sa pri týchto operáciách obmedzuje len na vlastnú obranu [6].

Operácie na udržanie mieru sú realizované v súlade s kapitolou VI Charty OSN a vedené so súhlasom zainteresovaných strán v konflikte. Ich cieľom je monitorovať a uľahčovať implementáciu mierovej dohody. Základnými požiadavkami na tieto operácie sú nestrannosť, obmedzenie použitia sily na sebaobranu a podpora dohôd. Príkladom môže byť:

- vyslanie vojenských pozorovateľov,
- rozmiestnenie jednotiek na oddelenie znepriatelených strán,
- pomoc v prechodnom období,
- kontrola zbrojenia.

Konkrétnym príkladom operácie NATO na udržanie mieru bola operácia ESSENTIAL HARVEST v roku 2001, ktorej cieľom bolo odzbrojenie albánskych nacionalistov pôsobiacich v Macedónsku, a ktorá sa uskutočnila na základe súhlasu všetkých zainteresovaných strán.

d) *Vynútenie mieru (Peace enforcement)* – predstavuje operácie na podporu mieru vedené na zastavenie paľby a dodržiavanie mierovej dohody, v prípadoch kedy miera súladu a porozumenia je neistá a hrozba porušenia dohody vysoká. Príslušníci mierových síl musia byť schopní používať primerané donucovacie prostriedky a nestranne uplatňovať ustanovenia o zastavení paľby alebo mierovej dohody [6]. Operácie na vynútenie mieru sú realizované v súlade s kapitolou VII Charty OSN. Vo svojej podstate sú to donucovacie aktivity, ktoré sú vedené aj bez súhlasu zainteresovaných strán v konflikte. Ich cieľom je zabezpečiť alebo obnoviť mier, prípadne nastoliť podmienky špecifikované v mandáte. Formulácia vojenských úloh je pri tomto type operácií úzko spätá s politickými cieľmi. Zväčša im predchádzajú intenzívne politické a diplomatické aktivity.

Konkrétne príklady operácií NATO na vynútenie mieru reprezentujú:

- operácia IFOR (*Implementation Force*) v Bosne a Hercegovine od novembra 1995 do novembra 1996,
- operácia SFOR (*Stabilisation Force*) v Bosne a Hercegovine od novembra 1996 do decembra 2004,
- operácia KFOR (*Kosovo Force*) v Srbsku-Kosove od júna 1999 až po súčasnosť,
- operácia ISAF (*International Assistance and Security Force in Afghanistan*) od augusta 2003 až po súčasnosť.

e) *Budovanie mieru (Peace Building)* – niekedy označované aj ako vytváranie mierových vzťahov predstavuje mierové operácie zamerané na riešenie základných príčin konfliktu a dlhodobé zabezpečenie potrieb obyvateľstva, pričom sa paralelne využívajú diplomatické, civilné a v nevyhnutnom prípade aj vojenské prostriedky. Mierová operácia vyžaduje záväzné a dlhodobé vynakladanie úsilia a môže prebiehať súčasne s inými typmi mierových operácií [6].

Operácie na budovanie mieru sú aktivity realizované po konflikte, ktorých cieľom je upevniť krehký mier a prispieť k dlhodobej stabilite. To zahŕňa mechanizmy na identifikáciu a podporu štruktúr, ktoré sú schopné posilniť mier, budovať dôveru, zlepšovať životné podmienky a zabezpečiť ekonomickú rekonštrukciu. Dobrými príkladmi budovania mieru vo vojenskej oblasti sú napríklad výcviková misia NATO na podporu

rozvoja irackých ozbrojených síl (Iraqi Armed Forces – IAF) alebo národné príspevky členských krajín Aliancie na podporu výcviku afgánskej armády (Afghani National Army – ANA) .

f) *Humanitárne operácie (Humanitarian assistance)* – predstavujú operácie špeciálne zamerané na zmiernenie ľudského utrpenia tam, kde miestni a zodpovední civilní predstavitelia nie sú schopní alebo ochotní postarať sa o obyvateľstvo zodpovedajúcim spôsobom. Tieto operácie môžu predchádzať, prebiehať súčasne alebo dopĺňať činnosť špecializovaných civilných humanitárnych organizácií [6]. Preto by mala byť vojenská prítomnosť krátka, ale veľmi účinná v čase najväčšej potreby. Mala by byť riadená a koordinovaná vojenskými jednotkami formou vzdušného výsadku potravín a iného potrebného materiálu. V extrémnych podmienkach môžu vojenské stabilizačné jednotky podporiť humanitárne úsilie formou prepravy humanitárneho materiálu alebo jeho eskortovania [1].

V závere tejto parciálnej časti možno celkovo skonštatovať, že PSO NATO zabezpečujú plnenie naozaj širokého spektra úloh. Ide napríklad o kontrolu a verifikáciu mierových dohôd, resp. prímerí; snahu donútiť strany k mierovému jednaniu pri využití negociácie a mediácie; príspevok k preventívnym stratégiám riešenia konfliktov prostredníctvom reformných programov bezpečnostného sektora; zaistenie vojenskej podpory na operačnej úrovni v prípadoch uvalenia sankcií či embarga alebo na taktickej úrovni zaistenie doručenia pomoci. Zároveň podporujú, resp. dohliadajú na odmiňovanie zamínovaných oblastí; vykonávajú dohľad nad demilitarizáciou území a kontrolou zbraní; prispievajú k výcviku budúcich vojenských síl štátov; podporujú humanitárnu pomoc najmä na poli asistencie civilným agentúram pri humanitárnych aktivitách; podporujú organizácie pre ľudské práva a eliminujú ich porušovanie. Tiež asistujú pri plánovaní a monitorovaní volieb; podporujú obnovu civilného poriadku a vlády práva v postihnutých krajinách, vrátane chytenia vojnových zločincov; asistujú pri operáciách vedúcich k ekonomickej obnove a rekonštrukcii krajiny, atď. [7].

ZÁVER

Súčasný PSO NATO v žiadnom prípade nie je možné, v čase prehlbujúcej sa globalizácie, vnímať ako aktivity prebiehajúce nezávisle od ostatných operácií medzinárodného krízového

manažmentu. Naopak, eliminácia nových, bezpečnostných hrozieb, predovšetkým asymetrických, si vyžaduje kombináciu viacerých spôsobilostí, ktoré jednotlivé organizácie medzinárodného krízového manažmentu v tejto oblasti dosiahli, a kapacít, ktorými disponujú pre daný typ operácie. A práve kombinácia spôsobilostí a kapacít, ako aj spôsobov riadenia a velenia, či základných princípov a foriem, ktoré od seba jednotlivé operácie v podaní vybraných organizácií rozlišujú, spoločne vytvárajú účinný nástroj na riešenie problémov a kríz ohrozujúcich medzinárodnú bezpečnosť a mier vo svete.

Účinnou a efektívnou spoluprácou v oblasti mierových operácií tak možno naplniť zámer, ktorý je pre všetkých najvýznamnejších aktérov zhodný, a to udržanie, resp. nastolenie mieru a dosiahnutie bezpečnosti na globálnej úrovni. Aj to je jeden z dôvodov prečo OSN na

uskutočnenie svojich mierových operácií stále viac využíva vojenské spôsobilosti a kapacity NATO.

PSO NATO sú dnes z vyššie uvedených dôvodov chápané ako účinný nástroj, ktorého použitie vytvára podmienky pre aplikáciu operácií na udržanie mieru realizované mierovými jednotkami OSN, EÚ alebo iných regionálnych organizácií (napr. Africkou úniou), a následnú rekonštrukciu krízou či konfliktom postihnutej krajiny alebo regiónu. Aj samotná OSN v tejto súvislosti hovorí o nutnosti zvýšenej angažovanosti regionálnych inštitúcií a organizácií v predmetnej oblasti. Tento trend naznačil i generálny tajomník OSN, ktorý vo svojej správe odporúča úzku spoluprácu OSN s NATO a ďalšími regionálnymi inštitúciami a organizáciami pri prevencii kríz a konfliktov alebo vedení mierových operácií [8].

LITERATÚRA

- [1] JURČÁK, V. a kol. 2009. Organizácie medzinárodného krízového manažmentu. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika. 2009. 235 s..
- [2] IVANČÍK, R. – JURČÁK, V. 2011. Participácia Ozbrojených síl Slovenskej republiky na operáciách medzinárodného krízového manažmentu – príspevok Slovenskej republiky k medzinárodnej bezpečnosti. In *Národná a medzinárodná bezpečnosť 2011 : zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Liptovský Mikuláš : Vojenská akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika. 2011. s. 95-104.
- [3] ZŮNA, J. 2002. *NATO Operace na podporu míru*. Brno: Vojenská akademie v Brně.
- [4] FRANTZEN, H. A. 2005. *NATO and Peace Support Operation, 1991 – 1999: Policies and Doctrines*. New York : Frank Cass. 239 p.
- [5] NATO. 2001. *AJP-3.4.1. Peace Support Operations*.
- [6] NATO STANAG 3680 – Slovník termínov a definícií NATO AAP – 6, ÚOŠKŠOK – Úrad pre obrannú štandardizáciu, kodifikáciu a štátne overovanie kvality), 2007.
- [7] WILKINSON, P. 2000. Sharpening the Weapons of Peace: Peace Support Operations and Complex Emergencies. In Ramsbotham, O. – Woodhouse, T. (ed.) *Peacekeeping and Conflict Resolution*. London : Frank Cass, pp. 63 – 79.
- [8] OSN. 2005. *In larger freedom: towards development, security and human rights for all (A/59/2005)*. Report of the UN Secretary-General. Dostupné na: http://www2.ohchr.org/english/bodies/hrcouncil/docs/gaA.59.2005_En.pdf
- [9] IVANČÍK, R. – JURČÁK, V. 2012. Sily rýchlej reakcie – príspevok Severoatlantickej aliance k medzinárodnej bezpečnosti. In *Vojenské rozhledy*, 2012, roč. 21, č. 3, s. 55-64.
- [10] NATO. 1997. *Generic crisis management handbook*, NACC/PFP (COEC)D(97)2, Brussels, 1997.
- [11] NEČAS, P. – SZABO, S. 2006. *Back to the future: geopolitical security or chaos?* Košice : LF TU. 2006. 112 s. ISBN 978-80-553-0119-8. - ISBN 80-8073-433-X.
- [12] NEČAS, P. – TEREM, P. – KELEMEN, M. 2009. Od Washingtonu po Lisabon: nová strategická koncepcie NATO. In *Obrana a strategie*, 2009, roč. 9, č. 2, s. 49-60.
- [13] NEČAS, P. – UŠIAK, J. 2010. *Nový prístup k bezpečnosti štátu na začiatku 21. storočia*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika v Liptovskom Mikuláši, 2010. 167 s. ISBN 978-80-8040-401-7.
- [14] STEJSKALOVÁ, L. 2011. *Komparace základních principů mírových operací OSN, NATO operací na podporu míru a operací krízového manažmentu EU*. Brno : Fakulta sociálních studií, Masarykova univerzita v Brně. 81 s.
- [15] SVD 30 (B). 2006. *Doktrína pre plánovanie a vedenie spoločných operácií*. Bratislava : Generálny štáb Ozbrojených síl Slovenskej republiky, 2006. 138 s.
- [16] BUČKA, P. – RIŠIANOVÁ, A. 2010. Účasť ozbrojených síl Slovenskej republiky v mierových operáciách. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika. 2010. 177 s.
- [17] STEHLÍKOVÁ, I. 2012. Spolupráca NATO a EÚ v medzinárodnom krízovom manažmente. In *Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie „Národná a medzinárodná bezpečnosť 2012“*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, 2012, s. 429-436.
- [18] TOMÁŠEKOVÁ, L. 2012. Bezpečnosť a obrana v ére globalizácie. In *Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie „Národná a medzinárodná bezpečnosť 2012“*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, 2012, s. 474-480.